

Turai Hedvig

A zsidó férfi test árulása

Absztrakt

A zsidókkal szembeni vérvádak középkori példáiban az „áldozatokról” gyermekekként, gyakran kisfiúkként beszéltek, így ábrázolták őket. A későbbiekben azonban az áldozatot fiatal nőként azonosították, az „elkövetőket” pedig (zsidó) férfiaként, azaz a vérvádat szexualizálták. Írásomban a zsidó férfi test, a maszkulinitás és a rasszizmus, vérvád és holokauszt összefüggéseit szeretném kimutatni Major János munkáin keresztül, illetve abban, ahogyan ő a tisztaeszlári vérvádhoz közelített.

Szerző

Turai Hedvig (PhD) művészettörténész. Az International Business Schoolban dolgozik, vizuális kultúrát tanít, korábban a budapesti Ludwig Múzeum munkatársa volt. Kutatási területe: holokauszt, vizuális kultúra, művészet és politika, társadalmi nemi szerepek, modern és kortárs művészet.

A zsidó férfi test árulása

A *Scharf Móric emlékezete* című metszetéről Major János egy feljegyzésében így ír: „Egyrészt jót tettem magammal hogy megcsináltam ezt a rézkarcot mert mint egy kiírtam feldolgoztam magamban ezt a zsidokomplexust ezentúl legalábbis ezen a téren sokkal felszabadultabban éltem embertársaim között másrészt viszont ártottam is magamnak. Rengetegen értették félre ezt a rézkarcot.”^[1] A tiszzaeszlári vérvád feldolgozásának tehát egyrészt volt egy saját, személyes története és funkciója Major életében, és volt egy ettől a történettől teljesen eltérő fogadtatása. A tiszzaeszlári vérvádban olyan sok és összetett probléma halmozódik egymásra, hogy sok szálát lehet belőle kihúzni, sok problémát lehet rajta keresztül érzékletesen megragadni: az apját és a családi hagyományt megtagadó fiút, hamis tanúvallomást, koncepciók pereket, az irracionális antiszemitizmust, az ellenségkép konstruálását, az ezzel szemben álló racionális tudást, érvelést, az igazságért folyó küzdelem felülkerekedését, stb. Melyik szálát húzza ki Major?

A *Scharf Móric emlékeztetének* központi motívuma egy fejnélküli, meztelen női torzó, egy feltárt női nemi szerv. Egy anatómiai könyvből vette át a metszetet, ahogyan ezt az ábra alatti szöveg is jelzi: „498. ábra. Prolapsus totalis uteri inversi et vaginae.” A szexuális motívumokat Major bűnügyi dokumentumokként, bizonyítékokként használja és kapcsolja össze a vérváddal,^[2] a tiszzaeszlári vérvádat mint egy szexuális bűntényt idézi fel. A képen ezen kívül is számos olyan elem szerepel, amely a szexualitáshoz kötődik: harisnyatartó, péniszekké átalakuló zsidó sírkövek, egy ismétlődő „újsághír” (a nyomat egyik változatán Renate Müllerről, akit Major „szívszerelmének”^[3] nevez, egy másikon egy sajtótörténeti anekdotáról, amelyen a „pánik” szó magánhangzóinak véletlen felcserélése következtében a női nemi szerv mindennapi, obszcén megnevezését kell felismernünk).^[4]

Major János: Scharf Móric emlékezete, I., 1966. Vaskarc, 463 x 270 mm. Fotó: Magyar László. Major János hagyaték.

Major János: Scharf Móric emlékezete, II., 1966.

Vaskarc, 463 x 270 mm. Fotó: Magyar László.

Major János hagyaték.

Renate Müller története ^[5] egyrészt tükrözi Solymosi Eszterének, eltűnt, tisztázatlan körülmények között halt meg ő is. Másrészt a német színésznőnek zsidó szeretője volt, azaz kapcsolata révén „bemocskolódott”, tisztátalan lett a nácik szemében, akikkel nem is akart együtt működni, nem akarta a Hollywoodba távozott Marlene Dietrich helyét betölteni, s hiába volt az árja nőtípus ideálja, vagy állítólag Hitler szeretője, a nácik eltűntették. ^[6] A metszeten a körülmetélt, behatolásra készen álló péniszekké alakuló zsidó sírkövek és a halott női test, amelyből a nemi szervet premier plánban kapja a néző, elkerülhetetlenné teszik, hogy együtt értelmezzük az évszázados vérvádat és a zsidó férfi testet, másként fogalmazva az előítélet, az antiszemitizmus, a szexualitás együttesét, azaz Major saját problémáját.

Mi köze a vérvádnak a szexualitáshoz? A vérvádhoz kapcsolódó diskurzus gyakran tartalmaz

valamilyen szexuális elemet. Egy nemrégiben előkerült, ismeretlen tulajdonos birtokában lévő és vitatott attribúciójú, akár pornográfiának minősíthető kép is erre vall, amely „meztelen nőt ölő zsidókat” ábrázol. [7]

Franz Kafka, naplójának tanúsága szerint, amikor elolvasta Arnold Zweignek a tiszzaeszlári perről írt *Ritualmord im Ungarn* című darabját, sírva fakadt. Saját szorongását táplálta a darab, úgy érezte, a zsidó férfit bármikor meggyanúsíthatják, pusztán érzelmi alapon, érvek nélkül, a zsidó férfiakat övező mitikus, közkeletű „tudás” alapján, mely szerint „nem-zsidó nők iránt éreznek olthatatlan vágyat.” [8] Sander Gilman *Franz Kafka, a zsidó beteg* című könyvében ír a szorongásokról, amelyek Kafkát saját testével kapcsolatban ájták. Teste csatamező, ahol összezap a betegség, egészség, férfiaság, elnőiesedés, a haza szolgálatára alkalmas katonás test és az arra alkalmatlan (zsidó férfi) test. Kafka úgy érzékeli, teste árulást követ el ellene, s „a test árulása a zsidó vérben gyökeredzik”. [9] Ahogyan Kafka, zsidó férfiként Major János is magába, önképébe építette, sajátjává tette ezeket a szorongató sztereotípiákat.

A Major gyerekkorában átéltek, azok az emlékek, amelyek például az *Anyukám mondta* kis jegyzetlapon olvashatók, [10] sohasem tűntek el belőle, ahogyan a második világháború befejezése sem jelentette egyben az antiszemitizmus végét is. Olyan ifjúkori, egész életre szóló, meghatározó tapasztalatok voltak ezek, amelyekben az ébredő szexualitás és a bujdosás összekapcsolódott, valahogy úgy, ahogyan Walter Benjaminszól a nagyváros forgatagának, a zavarodottságnak és az első gyönyörérzet élményének az összefonódásáról írt *A berlini gyermekkorban*. [11] Csak éppen Majornál ellenkező előjelű, negatív élményekként kondicionálódtak ezek a tapasztalatok. [12] Major számára feloldást a szorongás kibeszélése, azok tárgyának „kimondása” hozhatott, a maszkulinitás, a szexualitás és a zsidóság nyílt összekapcsolása. Ami azonban számára enyhülést jelentett, az a környezetéből az ellenérzéseket váltott ki.

Egy feljegyzésében Major azt írja, hogy „mind a technika mind a zsidó témafelvetés mind a zsidótémának szexuális motívumokkal való keverése”, vagy ahogyan ugyanebben a szövegben áhúza szerepel, ez az „övön aluli hangvétel” „az én egyéni leleményem volt.” [13] Major saját művészetében azonos kategóriákban gondolkodott, mint generációjának progresszív művészei. Számára is fontos volt az eredetiség, a formai újdonság, formai kísérletek és a művészegyenységnek az önállóság, a kurrens tendenciák követésében megnyilvánuló „utánzástól”, majmolástól való félelme és tartózkodása. Ezért is oly fontos számára annak hangsúlyozása, hogy személyes leleménye volt a zsidó- és a „groteszken szexuális” motívumok összekapcsolása. Jóllehet ezt hasonlóképpen művelték az ötvenes-hatvanas évek amerikai írói is, de Major hangsúlyozza, hogy az ő műveiket nem ismerte, nem ismerhette még akkor. [14] „Főművében”, [15] a *Scharf Móric*-metszeten egyedülálló, másoknál még nem látott módon, benyomott motívumokat alkalmazott, „ezen a lemezen majdnem minden felület technikai trükkel készült”. [16] Nem akar divathullámokon lovagolni, eszménye az „örökbecsű” művészet, még ha sírkőfelirataiban ironizál is ezen. Amikor például a Klaus Groh készülő könyvéhez [17] elküldött fényképekhez Groh a „konceptiót” is kéri, szörnyű haragra gerjedt. [18] Szembetalálja magát a művészi intenció verbalizálását természetesnek tekintő nyugati és az ösztönösséget valló keleti művészeti attitűd

közötti eltéréssel, amit ő úgy él meg, hogy kötelező aktuálisnak, azaz koncept művésznek lennie.

A tisztaeszlári perben, illetve feldolgoásaiban rendre „megbújik valamifajta szexuális motívum”.^[19]

¹ Kövér György *A tisztaeszlári dráma* című könyvében foglalkozik az erőszakos nemi közösülés témájával, illetve a különféle módokon és összefüggésekben felmerülő szexuális vádakkal, szexuális konnotációkkal.^[20] Kövér áttekinti azokat az irodalmi, művészi alkotásokat is, amelyekben Tisztaeszlárral foglalkozva felmerül valamilyen erotikus szál. Idézi Kászonyi Dániel könyvét^[21], amely szerint „egyértelműen a nemi erőszak állt az első helyen a legvalószínűbb lehetőségek között”, amikor a nyomozást folytatták.^[22] Ír arról a visszatérő gondolatról, hogy Eszter és Móric ismerte egymást. Kászonyi Scharf Mórictól „göndör hajú, kidúló nagy szemű, hajlott orrú, fölfelé álló orrszárnnyú”, „mancseszter nadrágos” suhancként írja le, aki szerelmes Eszterbe. Kövér György joggal teszi fel a kérdést Kászonyi kapcsán: „mindez hogyan fér össze a vérváddal, az most másodlagos kérdés, ilyesmit minek is számon kérni egy ponyvaregényen.”^[23] A történész nem lép sikamlós terepre, nem von le bizonyítékokkal nem alátámasztható következtetéseket. Krúdynál Onódy Géza vonzódik a zsidó nőkhez, Erdély Miklós *Verzió* című filmjében fontos szerepet játszanak Scharf Móric erotikus fantáziái. Kövér György könyvében egymás mellé állítja két kamasz sorsát, Solymosi Esztert és Scharf Mórictól, s reprodukálja Anna Margit két festményét is a két fiatalról. Anna Margit kvázi párt alkot belőlük, még akkor is, ha a két kép készülését néhány év választja el egymástól. Solymosi Eszter eggyé válik a vízi növényzettel Anna Margit képén, Scharf Móric pedig ünneplőbe öltözött magyar parasztyerek lesz, alig különbözik Anna Margit „csodagyerek” képeitől.

*Scharf Mór, 1973 (Olaj, vászon, préseltkép rátét, 100 x 70 cm.
Ferenczy Múzeum, Szentendre, Ltsz.: 84.84)*

Solymosi Eszter, 1976 (Olaj, vászon, préseltkép rátét, 100 x 82 cm.

Ferenczy Múzeum, Szentendre, Ltsz.: 84.129)

Móricot Arnold Zweig darabjában is „átalakították”, haját, pajeszát levágták, s úgy öltöztették fel, mint bármely parasztfiút. Gilman szerint „Scharf Móric fizikai átformálása magyar parasztfiúvá az átalakulás iránti reménytelen vágyát tükrözi.”^[24] Kövér György hozzáteszi: „a vádbeli alternatívák szexuális kriminalizálása nem csak a fikciós szövegekben játszott szerepet.”^[25] Az, hogy ezek a szexuális motívumok oly változatosak – hisz hol Solymosi Eszter és Scharf Móric szerelméről van szó, hol a kulcslyukon át a gyermek számára még valami tiltott kileséséről, hol a gyilkosság indítékeként merül fel a nemi erőszak –, azt jelzi, hogy tulajdonképpen mindegy hogyan, valamilyen formában megjelennek, s a zsidókhoz kapcsolódnak.

Az antiszemita vádak szerint a zsidók a keresztény vérért gyilkolnak, amely a húsvéti macesz elkészítéséhez szükséges. Az ilyen vérből gyógyszert is készítenek a vádak szerint, s ez azért kell a zsidóknak, mert enyhíti a vérzéssel összefüggő betegségeket, segíti a sebgyógyulást, például a körülmetélés után. A 19. század végén a vérvádak Közép-Európában ismét feltámadtak, de mintha át is alakultak volna. Immár a zsidókat azzal vádolják, hogy nem vagy nem csak gyermekeket gyilkolnak, hanem fiatal nőket is.^[26] A szexuális indítékból elkövetett kéjgyilkosságok (Lustmord) áthatják a 19. század végének, a századforduló korának, a 20. század elejének irodalmát, művészetét. Hasfelmetsző Jack leírásaiban, ábrázolásaiban a zsidókhoz kapcsolódó, sztereotip vonások arra utalnak, hogy feltételezték, az elkövető zsidó volt.^[27] David Biale tanulmányában arra hívja fel a figyelmet, hogy a Sexualwissenschaft, a szexualitás, a normalitás, a félelem a

gyermek megrontásától, elcsábításától, egyáltalán a gyermekkori szexualitás létének felismerése és tudományos vizsgálata is a 19. század végén született. Az új tudomány vizsgálta a különféle törzsek, idegen népek és Európa saját „idegenjeinek”, a zsidóknak a szexualitását is. S bár közvetlen kapcsolatot nem állapít meg a Sexualwissenschaft és a feltámadó vérvádak között, a zsidó szexualitáshoz kapcsolódó képzetek abban a kontextusban alakultak, amelyben a köznépi antiszemita kultúra és a századvég orvostudománya egyaránt úgy gondolta, hogy a zsidók neurológiai értelemben beteg nép, s patológiájuk elválaszthatatlanul összefonódik a perverzióval és a hiperszexualitással. [28] A 19. századvégi vérvád-esetekben a megvádoltak kivétel nélkül férfiak, zsidó férfiak. Sander Gilman szerint ez egyrészt azzal magyarázható, hogy a zsidó rituálékban központi szerepet játszanak a férfiak, másrészt a zsidó férfiak állítólagos felfokozott szexualitásával. A rituális gyilkosság, a vérvád a 19. században nemekhez kötődik, azaz társadalmi nemi (gender) kategóriává válik. [29]

Kövér György kérdésfelvetését követve, aki *A tisztaeszlári dráma* vizsgálata során monumentális munkájában arra kereste a választ, „milyen az a falu, ahol ilyen dolgok megtörténhettek”, [30] jelen esetben azt kell megtalálnunk, milyen mentális beállítódások alapján jönnek elő a szexuális motívumok a vérvádakkal, s Tiszaeszlárral kapcsolatban is. Ahogyan a Cion bölcseinek jegyzőkönyve egyértelmű hamisítvány, s Hannah Arendt szerint arra, hogy ez mégis oly nagy jelentőségre tett szert, „[n]em adható olyan magyarázat, mely nem veszi tekintetbe az események legfontosabb történelmi és politikai tényét: azt, hogy a *hamisítványban hisznek. E tény fontosabb, mint az a (történelmileg másodlagos) körülmény, hogy a dokumentum hamisítvány.*” [31] Nem az a fontos, hogy valóban nőtt-e a feltételezett női áldozatok száma, szemben a korábbi rituális gyilkossági vádakkal szereplő gyermekekével, hanem hogy ez a látszat egyáltalán kialakulhatott, hogy rendre előkerülnek a vádakkal a szexuális motívumok és ezeket elhiszik. Minek a jele ez a sokféle, diffúz, mégis minduntalan felbukkanó szexualitás a vérvád-históriákban?

Mary Douglas kimutatta, hogy a kizárás, kiközösítés leghatékonyabb eszköze annak az érzetnek a felkeltése, hogy bizonyos csoportok a társadalomra veszélyt vagy potenciális veszélyt jelentenek. Erre a legalkalmasabbak a különféle vádak, az ételvád (az idegenek gusztustalan dolgokat esznek), a szexuális vád (promiszkuitásban élnek, el vannak nőiesedve, vérfertőzők, perverzek) és a legsúlyosabb: a vérvád (az ellenség öl, még gyermekeket is öl). [32] Mindezeknek a kombinálása a lengyel történésznő, Joanna Tokarska-Bakir szerint olyan hatékony együtttest alkot, amely akár pogromok kitöréséhez is vezethet. [33]

A női áldozatok a vérvádakkal arra szolgáltak, hogy a megvádolt zsidó férfiakat kapcsolatba hozzák a nem normális szexuális élettel is. A századvégi vérvád-históriákban rendre előfordulnak ezek a toposzok a zsidó férfiak nem „normális” szexualitásáról. Az 1899-es cseh polnai vérvád gyanúsítottjának Leopold Hilsnernek a viselkedését például bizarrként jellemezték, aki özvegy édesanyjával élt, bár már érett férfikorban volt, képtelen volt rendes munkát vállalni, a brezinai erdőben nők után kujtorgott. Az áldozat is arról panaszkodott korábban, hogy állandóan jár utána, furcsán nézi, szinte üldözi, és ki tudja, mi jár a fejében és mit akarhat tőle ez a randa zsidó, ahogyan a történész Hillel J. Kieval idézi. [34] Egy másik faluban a morva Kolinban egy zsidó

gazdánál szolgáló lány, Havlinova tűnt el 1893-ban, ezt követően a zsidó rituális gyilkosság gyanúja terjedt el. ^[35] Ez esetben a rituális gyilkosság gyanúját nem oszlatták el még az orvosi, halottkémi vizsgálat nyilvánosságra hozott tényszerű megállapításai sem a lány öngyilkosságáról, a hivatalos információk nem gátolták a konstruált, zsidókhoz kapcsolódó „tudás” terjedését. Havlinovát minden tekintetben rendes és tiszteletre méltó lánynak jellemezték (bár a fiatal, férjezetlen lányok öngyilkosságához általában azonnal a megesett lány, azaz szexuális konnotációk társultak), ^[36] az emberek egyszerűen „tudták”, milyenek, s mit tettek a zsidók ezzel a tisztességes lánnyal. Egy másik esetben a cseh Nove Benatky városában tűnt el egy helyi szolgálólány, Josefa Urbanova, s a prágai állami levéltárban található dossziéhez, az eset súlyát nyomatékosítva és talán hitelét is alá támasztani akarva, csatolták egy cseh dal szövegét: „Dal a zsidókról. Amikor egy lány 16 éves, minden zsidó meg akarja őt kaparintani, de mihelyt idősebb lesz, egyetlen zsidónak sem kell.” ^[37] A dal további részében a szexuális ragadozó képe és a rituális vágás összefonódik, s a zsidó egyszerre tűnik fel szexuális erőszaktevőként és rituális gyilkosként. Ezek a példák is arra mutatnak rá, hogy létezett egy közkeletű „tudás”, hiedelem arról, milyenek a zsidók, hogy a vérvád és a szexualitás összekapcsolásának kialakult egy hagyománya, s ez az újabb keletű „tudás” összekapcsolódott a korábbi vádakkal, mintegy egymást erősítő átfedésbe kerültek. Ugyancsak Kievel elemzi a vérvád és a politikai, nemzeti diskurzus összefüggését Csehországban a 19. század végén, ahol a gazdasági függetlenséget a németekkel és a zsidókkal szemben akarták kivívni, az „idegen” és az „ellenség” kategóriájával jellemezve őket. Vagyis ebben a narratívában a fiatal nők kettős szerepet tölthettek be, ők a nemzet leányai, akik egyben jelképpé is magasztosultak, az áldozat a nőalakkal jelképezett nemzet maga. ^[38]

*

Major János összeírta művész kollégáinak, barátainak véleményét a *Scharf Móric* képről egy kis lapon, egy sakkeladvány mellett. A lapon ^[39] többek között ezek szerepelnek:

Kondor: pornográfiát azt nem lehet.

Gross: Mit? Kitárt picsát?

Lakner: mi a koncepciód, mert picsa meg faszs, az nem koncepció

Kis dígó: anti juden?

Keserü Ilona: Nem antiszemita ez?

Erdély Miki: Ez nagyon jó, én is ezt csinálom.

Bolgár Kálmán: ez zsidó nacionalista mű, azt ábrázolja, hogy mi vagyunk a kemény faszs, mi basszuk meg a keresztény nőket.

Ezekben a reakciókban is ott van a szexuális elem, melyet kifogásolnak, nem tartják helyénvalónak, a témához illőnek. A véleményekben tükröződik a szocializmus két igen erős tabuja, a pornográfia és az antiszemitizmus. Erdély Miklós kivételével, durva, szinte obszcén,

pornográf módon reflektáltak arra, amit pornográfiának tartanak. Bolgár Kálmán mondata a legobszcurabb, s pontosan ott van benne a 19. század végi „tudás”. Ezek a reakciók arról tanúskodnak, hogy a zsidóságnak már csak az említése is félelmet keltett, félelmet az antiszemitizmus vádjától, a szokatlan beszédmódtól, annak a hallgatóságos konszenzusnak a megsértésétől, hogy zsidókról egyáltalán szót ejtsenek, különösen ilyen blaszfémikus módon. Ez a ki nem mondott tiltás még ebbe a progresszív, neoavantgárd, a politikai rendszerrel szemben is kritikus művészkör tagjaiba, ebbe a „férfiklubba” is beleivódott. E tekintetben leképezték a rendszer gondolkodásmódját. Major viszont a zsidósághoz, a zsidó férfihoz kapcsolódó vádak, előítéleteket elsődlegesen nem a politikai vagy a művészeti diskurzuson, hanem saját bőrén érezte, és saját testén keresztül közelítette meg. Ebben a vonatkozásban tér el alapvetően művész barátainak, az iparterveszeknek az attitűdjétől, akik elsődlegesen művészeti diskurzusokban gondolkodtak. Ez az eltérés Majornak azokon a művein érzékelhető a legerősebben, és ezek váltották ki a hivatalos rendszer és a Majorhoz hasonló szellemiséget képviselő művészbárataiból egyaránt az ellenvéleményeket, amelyeket nem lehetett még látszólag sem az aktuális trendekhez kapcsolni (*Biboldó mosakszik* ^[40]). Voltak ugyanis egybeesések, amikor saját problémáival, saját testével foglalkozott, de azok nem lépték át a láthatatlan tilalomfákat, s ennél fogva úgy is lehetett őket értelmezni, mint egyfajta performanszt, ilyen volt az *Élő síremlék* ^[41] Balatonbogláron. Miközben Majort szerették, tisztelték, a feszültség akkor jött létre, amikor nem illeszkedett a diskurzusba, kilógott, s ez is ébren tartotta azt az érzését, hogy ő más, még a legközelebbi barátaihoz képest is.

Ugyanakkor az, ahogyan a női testet, s nem csak a Scharf Móric-lapon megjelenítette, kezelte, viszonyult hozzá, nem mentes egy hagyományos hierarchikus férfi-női viszonytól sem, a női testtől való félelemtől és annak alárendelésétől. Amire Major rendkívül érzékeny volt az antiszemitizmussal kapcsolatban, az előítéletekre, a marginalizáltságra, a hatalmi relációkra, arra a nők viszonylatában nem volt érzékenyítve. A Scharf Móric-lapban is van némi nőellenes hangvétel, a nő feldarabolásában, alantas pozícióba helyezésében, a kifordult nemi szerv ábrázolásában, a tudás hierarchizált viszonylatában, hiszen itt is a női test a tudás tárgya, s a tudás birtokosa a férfi. ^[42]

Hannah Arendt a Dreyfus-ügyet a 20. századi holokauszt, az ő terminusával élve, a „végső megoldás” kosztümös főpróbájának nevezte. ^[43] Alfred Dreyfus megvádolása előtt tíz évvel a tiszaszlári vérvád egy vidéki színházban, vidéki színészekkel előadott dráma volt, amely a nemzetközi sajtó nyilvánosságának köszönhetően mégis a világ előtt zajlott. ^[44] A 19. század végi vérvádak, köztük a tiszaszlári is, a modern politikai antiszemitizmus, a zsidókkal szembeni vádak, köztük a szexuális deviancia megfogalmazásai voltak, a nácik által később használt retorikai készlet kialakulásának egyik fontos fázisát képviselték. Hillel Kieval szerint a vérvád politikai diskurzus lett, amely a zsidókat mint a társadalmi rendet fenyegető, a keresztényekre, nőkre veszélyt jelentő elemeket azonosítja. A holokauszthoz leginkább ez köti, a zsidók elleni modernkori vádkészlet és retorika létrejöttét, a zsidó veszedelem, a fenyegetést jelentő, asszonyokat, lányokat gyilkoló zsidók képe, s végső soron mindez ahhoz a következtetéshez vezetett, hogy hiba volt a zsidó

emancipációt engedni. [45]

Ezek a századfordulón népszerű gondolatok nem haltak el. [46] A *Scharf Mór*-metszet Majornak a saját gyermekkori életét és egész művészetét meghatározó élményeihez kapcsolódik. Ebben a személyességben ott van a történelem, a saját bőrén megtapasztalt továbbélő antiszemitizmus, amely elválaszthatatlan a szexualitásától, férfiassága kapcsán átélte előítéletektől. [47] Major attitűdje, a számára fontos emberek, művésztársak egyöntetű elzárkózása ellenére is vállalt, kényszeresen körbejárt témaválasztása valóban egyedülálló a magyar művészetben a hatvanas években. Valóban szembeszegült egy tabusítással, amelynek értelmében a szocializmus hallgatott a zsidóságról, de nemcsak erről van szó. Volt egy olyan előítélet-rendszer, amelyet nem törölt el a holokauszt és a szocializmus sem. Major egy másik, nem evidensen látható és mélyen a zsidó férfi testébe ivódott hagyományos előítélet-rendszert használt, szándéka szerint szubverzív módon, amely azonban a reakciókat tekintve nem talált megértésre.

Jegyzetek

1. „Vendégekönyv”, 57. Major János hagyatéka. Itt köszönöm meg, hogy a művész lánya, Major Borbála a dokumentációt megosztotta velem. A továbbiakban a Major hagyatékból idézett forrásokat ugyancsak Major Borbálának köszönöm.
2. Uo.
3. *Hajdu István: Önnéző. Hajdu István beszélgetése Major Jánossal. Balkon*, 1996/7. IV. évf. 7. sz.
4. Uo.
5. N.N.: Renate Muller. *World War II Grave*. URL: <http://ww2gravestone.com/people/muller-rename/>
6. Pelle János: *Antiszemitizmus és totalitarizmus*. Budapest, Józsefváros, 1999. 130. Sajnos a szerző forrását nem jelölte meg.
7. Földes András: Munkácsy Mihály meztelen nőt ölt zsidókat festett? *Index*, 2013. március 4. URL: http://index.hu/kultur/2013/03/04/antiszemita_pornot_festett_munkacsy_mihaly/
8. Kafkát idézi Gilman, Sander: *Franz Kafka. The Jewish Patient*. New York and London, Routledge, 1995. 131.
9. Gilman, Sander: *Franz Kafka. The Jewish Patient*, 112.
10. Major-hagyaték. „Anyukám mondta 1944: Ha igazoltnak akkor húzd rá a bőrt... tudod hogy kell csinálni?! – Tudom mondtam és még most is emlékszem a hangsúlyomra.”
11. Walter Benjamin: A nemiség ébredése. Ford. Berczik Árpád. In uő: *Egyirányú utca. Berlini gyermekkor a századforduló táján*. Budapest, Atlantisz, 2005. 115.
12. Vendégekönyv, 53.
13. Jegyzetfüzet, 49. old. Major János hagyatéka.
14. Hajdú: i. m.
15. „Persze ezt a szót hogy főmű ma már csak ironikusan lehet kimondani [...] Természetesen azt hogy 'főmű' én is ironikusan mondom, de komolyan értem.” Vendégekönyv, 59. Major-hagyaték.
16. Vendégekönyv, 57. Major-hagyaték.
17. Groh, Klaus: *Aktuelle Kunst in Osteuropa*. Köln, Verlag Dumont, 1972.
18. A nagy megkeresés (No 1). Major-hagyaték.
19. *Kövér György: A tisztaeszlári dráma. Társadalomtörténeti látószögek*. Budapest, Osiris, 2011. 504.
20. Kövér: i. m. 504-505. skk.

21. Kászonyi Dániel: *Solymosi Eszter. A Tisza-Eszlári véráldozat. Társadalmi regény a jelenkorból.* Budapest, 1882.
22. Kászonyi: i. m. 35. Idézi Kövér: i. m. 503.
23. Kövér: i. m. 503.
24. Gilman, Sander: *Franz Kafka. The Jewish Patient*, 132.
25. Kövér: i. m. 505.
26. Gilman, Sander L.: *Franz Kafka. The Jewish Patient*, 112-113.
27. Gilman, Sander L.: *The Jew's Body*. New York, Routledge, 1991. 104-127.
28. Biale, David: The Discipline of Sexualwissenschaft Emerges in Germany. Szerk. Gilman, Sander L. – Zipes, Jack : *Yale Companion to Jewish Writing and Thought in German Culture, 1096-1996*. New Haven – London, Yale University Press, 1997. 274., 276.
29. Gilman, Sander: *Franz Kafka. The Jewish Patient*, 126.
30. Az emancipáció utáni vérvádak. . Szombat, 2015. augusztus 15. URL: <http://www.szombat.org/tortenelem/az-emancipacio-utani-vervadak>
31. Arendt, Hannah: *A totalitarizmus gyökerei*. Ford. Braun Róbert. Budapest, Európa, 1992. 11.
32. Mary Douglas: Witchcraft and Leprosy: Two Strategies of Exclusion. *Man*, 26. 4. (1991. december), 724. Idézi: Tokarska-Bakir, Joanna: Blood libel in Poland and Eastern borderland at the beginning of XX century. Előadás *The Blood Libel in Eastern Europe: Culture, Politics, and Beliefs* című nemzetközi szimpóziumon. University of Illinois, 2014. október 12-14. URL: https://www.academia.edu/9629977/Blood_libel_in_Poland_and_Eastern_borderland_at_the_beginning_of_XXI_century.
33. Tokarska-Bakir, Joanna: i. m. 1.
34. Kieval, Hillel J.: Representation and Knowledge in Medieval and Modern Accounts of Jewish Ritual Murder. *Jewish Social Studies*, 1. 1 (1994. ősz), 65.
35. Kieval, Hillel J.: Death and the Nation. Ritual Murder as Political Discourse in the Czech Lands. *Jewish History*, 10. 1 (1996. tavasz), 80.
36. Idézi Kieval, Hillel J.: Death and the Nation, 81.
37. Idézi Kieval, Hillel J.: Death and the Nation, 84.
38. Idézi Kieval, Hillel J.: Death and the Nation, 82.
39. Major-hagyaték.
40. *Biboldó mosakszik*, 1967. Vaskarc, 400*250 mm. Magántulajdon.
41. *Élő síremlék*, 1973, Balatonboglár.
42. Lásd Turai Hedvig: A tabudöntés elmarad. Holokauszt-emlékezet és művészet (*Major János: Scharf Móric emlékezete*). *Ars Hungarica*, 2013/3. XXXIX. évf. 3. sz. 334-347.
43. Arendt: i. m. 14.
44. Erről lásd Kövér György: i. m. 677. skk.
45. Kieval, Hillel J.: Death and the Nation, 76.
46. A szexuális vád nem veszített erejéből, ma azzal fenyegetik az embereket, hogy a migránsok nőket erőszakolnak meg, olykor hogy a nők kivívott jogait veszélyeztetik, a szabad nyugat-európai nőket burkába kényszerítik. De ez nem a női szabadság védelme, sokkal inkább a migránsok fenyegető mivoltának erősítésére szolgál egy régi, ismerősen csengő vád felelevenítése.
47. Erről lásd Turai Hedvig: i. m.

Irodalomjegyzék

- Arendt, Hannah: *A totalitarizmus gyökerei*. Ford. Braun Róbert, Seres Iván, Erős Ferenc, Berényi Gábor. Budapest, Európa, 1992.
- Douglas, Mary: Witchcraft and Leprosy. Two Strategies of Exclusion. *Man*, 26. 4. (1991. december), 723-736.
- Biale, David: The Discipline of Sexualwissenschaft Emerges in Germany. In *Yale Companion to Jewish Writing and Thought in German Culture, 1096-1996*. Szerk. Gilman, Sander L. – Zipes, Jack. New Haven – London, Yale University Press, 1997.
- Gilman, Sander L.: *The Jew's Body*. New York, Routledge, 1991.
- Gilman, Sander L.: *Franz Kafka. The Jewish Patient*. New York – London, Routledge, 1995.
- Groh, Klaus: *Aktuelle Kunst in Osteuropa*. Köln, Verlag Dumont, 1972.
- Hajdu István: Önnéző. Hajdu István beszélgetése Major Jánossal. *Balkon*, 2009/11-12. 2-10.
- Hillel, Kieval J: Death and the Nation. Ritual Murder as Political Discourse in the Czech Lands. *Jewish History*, 10. 1. (1996. tavasz), 75-91.
- Hillel, Kieval J: Representation and Knowledge in Medieval and Modern Accounts of Jewish Ritual Murder. *Jewish Social Studies*, 1. 1. (1994. ősz), 52-72.
- Kászonyi Dániel: *Solymosi Eszter. A Tisza-Eszlári véráldozat. Társadalmi regény a jelenkorból*. Budapest, 1882.
- Kövér György: *A tiszaeszlári dráma. Társadalomtörténeti látószögek*. Budapest, Osiris, 2011.
- Pelle János: *Antisemitizmus és totalitarizmus*. Budapest, József, 1999.
- Tokarska-Bakir, Joanna: Blood libel in Poland and Eastern borderland at the beginning of XXI century. Előadás *The Blood Libel in Eastern Europe: Culture, Politics, and Beliefs* című nemzetközi szimpóziumon. University of Illinois, 2014. október 12-14. URL: https://www.academia.edu/9629977/Blood_libel_in_Poland_and_Eastern_borderland_at_the_beginning_of_
- Turai Hedvig: A tabudöntés elmarad. Holokauszt-emlékezet és művészet (Major János: *Scharf Móric emlékezete*). *Ars Hungarica*, 2013/3. 66-79.
- Benjamin, Walter: A nemiség ébredése. In uő: *Egyirányú utca. Berlini gyermekkor a századforduló táján*. Ford. Budapest, Atlantis, 2005.
- Zweig, Arnold: *Ritualmord in Ungarn. Jüdische Tragödie in Fünf Aufzügen*. Berlin, Hyperionverlag, MDCCCXIV.

© Apertúra, 2017. tél | www.apertura.hu

webcím: <https://www.apertura.hu/2017/tel/turai-a-zsido-ferfi-test-arulasa/>

